

УДК 351.811(477)

Н. В. ГАЙДАЙ,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем попередження та взаємодії з населенням і громадськістю
навчально-наукового інституту підготовки фахівців міліції громадської безпеки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДІЯЛЬНІСТЬ ДАІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Проаналізовано проблемні питання правового регулювання діяльності Державної автомобільної інспекції щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, запобігання дорожньо-транспортним пригодам, попередження та розкриття злочинних проявів на автошляхах держави.

В умовах прискорення темпів автомобілізації, високої інтенсивності дорожнього руху набуває гостроти проблема посилення безпеки дорожнього руху, вирішення якої запобігатиме травмуванню та загибелі громадян, аварійності транспортних засобів і знищенню дорожнього обладнання. Незважаючи на численні заходи,

що вживаються підрозділами ДАІ МВС України, а також організаціями місцевих органів влади кожного міста країни щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, ситуація з аварійністю на автошляхах залишається складною.

Статистичні дані Державтоінспекції свідчать, що в Україні кожні 24 хв реєструється

дорожньо-транспортна пригода, в автомобільних аваріях гине 15 і отримують каліцтва майже 140 чоловік. Під час проведення круглого столу В. Танькут довів до відома присутніх, що за останні роки різко зросла кількість дорожньо-транспортних пригод і випадків смертності через ДТП (зараз у ДТП гине більше 10000 чоловік на рік). Якщо порівнювати Україну з іншими державами, то, наприклад, у США на 100 ДТП гине 2,4 особи, у Європі 6–8, а в Україні – від 18 до 24 чоловік. Залишаються великими й показники дитячої смертності: так, за рік в Україні гине від 300 до 500 дітей [1]. Наприклад, на автошляхах м. Харків і області за 8 місяців 2010 р. скоєно 8485 дорожньо-транспортних пригод, з них 1488 (16,6 %) ДТП з постраждалими, під час яких 158 (26,9 %) осіб загинули та 1954 (18,9 %) отримали тілесні ушкодження. Головними причинами високого рівня аварійності на автошляхах В. Єгупенко вважає низьку дисципліну й правову культуру учасників дорожнього руху (особливо власників приватного транспорту), нехтування елементарними вимогами безпеки [2]. О. Небрат до вказаних негативних факторів додає незадовільний технічний стан транспортних засобів, жахливий стан автомобільних доріг (відсутність розмітки на дорогах, стан асфальтового покриття), безкарність осіб, які скоїли правопорушення, пов'язані з транспортом тощо [3].

Особливості у сфері правового регулювання й гарантування безпеки дорожнього руху розглядалися в науково-теоретичних дослідженнях. У них, зокрема, висвітлено проблеми застосування міліцією адміністративно-правових [4] та кримінологічних [5] засобів гарантування безпеки дорожнього руху. Але аналіз чинної системи правового регулювання діяльності органів ДАІ щодо застосування заходів адміністративного запобігання і припинення правопорушень наочно демонструє, що ця система є недосконалою, містить значну кількість нормативно-правових актів, які не завжди узгоджені між собою. Отже, метою даної статті є аналіз проблемних питань у сфері діяльності ДАІ щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, запобігання дорожньо-транспортним пригодам, попередження та розкриття злочинних проявів на автошляхах держави.

Як зазначається у Законі України «Про дорожній рух», правилах, положеннях та інструкціях, настановах і правилах дорожнього руху, безпека дорожнього руху – це врегульований правовими нормами процес руху, експлуатації транспортних засобів, що виключає мож-

ливість заподіяння фізичної або майнової шкоди [6]. На забезпечення безпеки дорожнього руху органами влади й управління різних рівнів розробляються, затверджуються й реалізуються відповідні профілактичні програми.

Безпосереднє забезпечення державного нагляду за безпекою дорожнього руху покладено на Державну автомобільну інспекцію МВС України (далі – Державтоінспекція), яка діє на підставі Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ України [7].

Система забезпечення безпеки дорожнього руху з боку Державтоінспекції передбачає широкий комплекс заходів – від розроблення проєктів законів і відомчих нормативних актів про дорожній рух до узагальнення практики застосування законодавства з питань забезпечення безпеки дорожнього руху та його вдосконалення. Важливою функцією Державтоінспекції є контроль за додержанням усіма учасниками дорожнього руху вимог Закону України «Про дорожній рух», правил, норм і стандартів з питань забезпечення безпеки дорожнього руху, які регламентують вимоги щодо прав та обов'язків учасників дорожнього руху.

Для здійснення своїх функцій підрозділи Державтоінспекції мають права, передбачені законами України «Про міліцію», «Про дорожній рух», «Про оперативно-розшукову діяльність», іншими нормативно-правовими актами, що регулюють їх діяльність. Зокрема працівники Державтоінспекції під час виконання службових обов'язків мають право: перевіряти виконання власниками транспортних засобів вимог щодо правил, норм та стандартів, які стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху й охорони довкілля, а в разі їх невиконання притягати винних осіб до відповідальності; вживати необхідних заходів до розшуку злочинців та викрадених транспортних засобів; проводити дізнання за фактами дорожньо-транспортних пригод.

Державтоінспекції надане право обмежувати, забороняти та вносити оперативні зміни в організацію руху на окремих ділянках автомобільних доріг і вулиць у випадках затримання злочинців, проведення масових і протокольних заходів та в інших екстремальних ситуаціях; зупиняти транспортні засоби у разі порушення вимог правил, норм та стандартів безпеки дорожнього руху, перевіряти у водіїв документи, дорожні (маршрутні) листи; забороняти подальший рух та відстороняти від управління транспортними засобами осіб, що перебувають у стані

сп'яніння, або тих, які не мають прав на управління даним видом транспортного засобу чи грубо порушують правила дорожнього руху тощо.

Працівники Державтоінспекції мають право: проводити огляд осіб, які підозрюються у вчиненні адміністративного правопорушення або злочину, для визначення наявності в їх організмі алкоголю, наркотичних засобів, психотропних чи токсичних речовин або направляти чи доставляти зазначених осіб до медичних установ.

У випадках і в порядку, передбачених законодавством, працівники Державтоінспекції мають право застосовувати до правопорушників заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і зброю.

Державтоінспекція має право здійснювати адміністративне затримання і особистий огляд громадян, які вчинили адміністративне правопорушення, огляд їх речей, транспортного засобу й вантажу; складати адміністративні протоколи, накладати адміністративні стягнення на громадян, посадових осіб, які вчинили адміністративне правопорушення; позбавляти водіїв права на керування транспортними засобами та вилучати посвідчення, а також передавати матеріали на осіб, які порушили вимоги законодавства щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, на розгляд інших державних органів, адміністративних комісій, трудових колективів або громадських організацій.

У вирішенні проблем безпеки дорожнього руху ДАІ проводить значну роботу, спрямовану на запобігання дорожньо-транспортним пригодам та зменшення тяжкості їх наслідків, попередження та розкриття злочинних проявів на автошляхах держави. ДАІ стала не лише контролюючим органом, а й помічником і радником на шляхах України, одним із підрозділів боротьби з дорожньою злочинністю.

Потреба вдосконалення правовідносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху пов'язується з небувалим в Україні зростанням дорожньо-транспортного травматизму, який значно випереджає показники більшості держав світу. Недотримання правил поведінки на дорогах є серйозною загрозою для здоров'я населення, що зумовило включення до законів норм про підвищену відповідальність за порушення транспортної дисципліни учасниками дорожнього руху.

Щоб покращити ситуацію, яка виникла на дорогах країни, Президентом України до Верховної Ради України було внесено відповідний Законопроект «Про внесення змін в деякі зако-

нодавчі акти України стосовно удосконалення регулювання відносин в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» [8], який було прийнято 24 вересня 2008 р. Цим Законом були закріплені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), Кримінального кодексу України, законів України «Про дорожній рух», «Про автомобільний транспорт», «Про автомобільні дороги», «Про перевезення небезпечних вантажів», «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності володарів наземних транспортних засобів» тощо.

Зупинімося більш детально на аналізі змін законодавства в рамках притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності. У КУпАП законодавці закріпили нові склади правопорушень: порушення правил перевезення пасажирів при наданні послуг з перевезення пасажирів (ст. 121-2), залишення місця дорожньо-транспортної пригоди (ст. 122-4), порушення порядку встановлення та використання спеціальних світлових або звукових сигнальних засобів (ст. 122-5) тощо [9].

Уведено новий вид адміністративного стягнення – громадські роботи (ст. 24, ст. 30-1 КУпАП) – виконання особою, яка скоїла правопорушення, у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування. Важливо, що законодавчо закріплена норма, згідно з якою в разі ухилення правопорушника від виконання громадських робіт суддя може замінити дане стягнення адміністративним арештом із розрахунку 1 день арешту за 5 годин громадських робіт, але не більш 15 діб.

Також законом уведено додаткові заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення:

- тимчасове затримання транспортного засобу;
- відсторонення водія від управління транспортним засобом та проведення огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під дією препаратів, які знижують швидкість реакції та увагу.

Важливим є закріплення в Законі можливості вилучення посвідчення водія, талону про проходження технічного огляду (ч. 2 ст. 260 КУпАП). Вжиття вказаних заходів беззаперечно позитивно впливає на проведення провадження в справах про адміністративні правопорушення [9].

Слід зауважити, що за останні роки органами державної влади зроблено чіткі і продумані кроки щодо забезпечення безпеки дорожнього руху шляхом реформування законодавства.

Таким чином, закон покликаний підвищити ефективність впливу на дисципліну учасників дорожнього руху, проте як це втілюватиметься на практиці, покаже час.

Також слід зазначити, що окремо жити заходи не вирішують проблеми ефективності забезпечення безпеки дорожнього руху. Тільки розроблення та якнайшвидше впровадження в життя комплексної програми забезпечення безпеки дорожнього руху можуть дати позитивний результат. До неї потрібно включити напруження щодо поліпшення конструкції транспортних засобів, пропозиції оптимальної організації руху на дорогах, плани будівництва й ремонту автошляхів, дослідження фінансових і практичних можливостей уведення на всій території країни сучасних якісних і точних автоматизованих систем регулювання дорожнього руху та нагляду за ним.

Основним напрямом суттєвого покращання роботи ДАІ є й залишається забезпечення послідовної реалізації концепції: «Народ, міліція – партнери», подальша гуманізація стосунків працівників ДАІ з учасниками дорожнього руху. З цього приводу в лютому 2001 р. Міністерство внутрішніх справ України видало відповідний наказ «Про невідкладні заходи щодо вдосконалення нагляду за дорожнім рухом працівниками Державтоінспекції України». Згідно з цим документом скориговано функції служби ДАІ, головним завданням якої відтепер є профілактика дорожньо-транспортних пригод, запобігання загибелі й пораненню громадян під час дорожньо-транспортних пригод, комплекс заходів щодо боротьби зі злочинністю на транспорті.

Якщо звернутися до правоохоронної діяльно-

сті в сучасних умовах, то можна констатувати, що органи держави найчастіше використовують:

- правове пропагування, пояснення сутності законів, правової політики держави;
- постійне інформування населення про стан справ у галузі охорони громадського порядку;
- стимулювання ініціативи громадськості у справі надання правоохоронним органам допомоги в боротьбі за забезпечення правопорядку;
- забезпечення поширення позитивного досвіду в боротьбі з порушеннями правопорядку;
- проведення профілактичних заходів щодо недопущення антигромадських проявів;
- заохочення громадян, які активно виявили себе в боротьбі з правопорушеннями.

Посилення правосвідомості й організованості громадян робить методи переконання й заохочення дедалі ефективнішими інструментами регулювання громадських відносин. При цьому звужується сфера адміністрування, зменшується кількість випадків невинного застосування адміністративно-примусових засобів впливу. Останнім часом у правовій науці більше уваги приділяється такому методу, як заохочення правомірної поведінки громадян.

Цей метод досить ефективно використовується в ряді розвинених країни (США, Японія, ФРН, Швеція тощо); передбачається, що з побудовою правової, економічно розвиненої і стабільної держави він пошириться і в діяльності наших органів управління. Отже, сьогодні особливого значення набуває формування нових принципів оцінювання результатів роботи ДАІ, де стан дотримання чинного законодавства й повага до людей, захист їх законних інтересів вийдуть на перший план.

Список використаної літератури

1. Танькут В. За рік в Україні внаслідок ДТП гине від 300 до 500 дітей [Електронний ресурс] / Володимир Танькут // Матеріали круглого столу «Дитячий дорожній травматизм» (м. Харків, 2010). – Режим доступу: http://tur.stop-street.org.ua/?lang=ua&page=children_on_roads.
2. Єгупенко В. В. Заходи запобігання та припинення адміністративних правопорушень на транспорті органами Державної автомобільної інспекції МВС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / В. В. Єгупенко. – Х., 2002. – 16 с.
3. Небрат О. О. Деякі аспекти сучасного стану забезпечення безпеки дорожнього руху [Електронний ресурс] / О. О. Небрат // Право і Безпека. – 2009. – № 5 (32). – Режим доступу: http://zwww.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/pib/2009_5/PB-5/PB-5_15.pdf.
4. Денисюк С. Ф. Загальна характеристика адміністративної відповідальності за порушення правил дозвільної діяльності у сфері безпеки дорожнього руху [Електронний ресурс] / С. Ф. Денисюк // Право і Безпека. – 2009. – № 5 (32). – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/pib/2009_5/PB-5/PB-5_16.pdf.
5. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. А. Мисливий. – К., 2005. – 36 с.
6. Про дорожній рух : закон України від 30 черв. 1993 р. № 3353-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 31. – Ст. 338. – Зі змін. і доп.

7. Про Положення Про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 1997 р. № 341. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=341-97-%EF>.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху : закон України від 24 верес. 2008 р. № 586-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 10–11. – Ст. 137.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

Надійшла до редколегії 26.10.2010

ГАЙДАЙ Н. В. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ГАИ В СФЕРЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ДОРОЖНОГО ДВИЖЕНИЯ

Проанализированы проблемы правового регулирования деятельности Государственной автомобильной инспекции по обеспечению безопасности дорожного движения, предупреждения дорожно-транспортных происшествий, предупреждение и раскрытие преступных проявлений на автодорогах государства.

GAIDAY N. THE ACTIVITY OF THE STATE AUTOMOBILE INSPECTION IN THE SPHERE OF ROAD SAFETY GUARANTEEING

The problems of legal regulation of the State Automobile Inspection of road safety is analyzed, preventing accidents, the prevention and disclosure of criminal acts on the roads in the state.
